

Kiadatott Kolozsvárott Misztótfalusi Kis Miklós által, 1698-ban

A gyomros matéria három évszázada

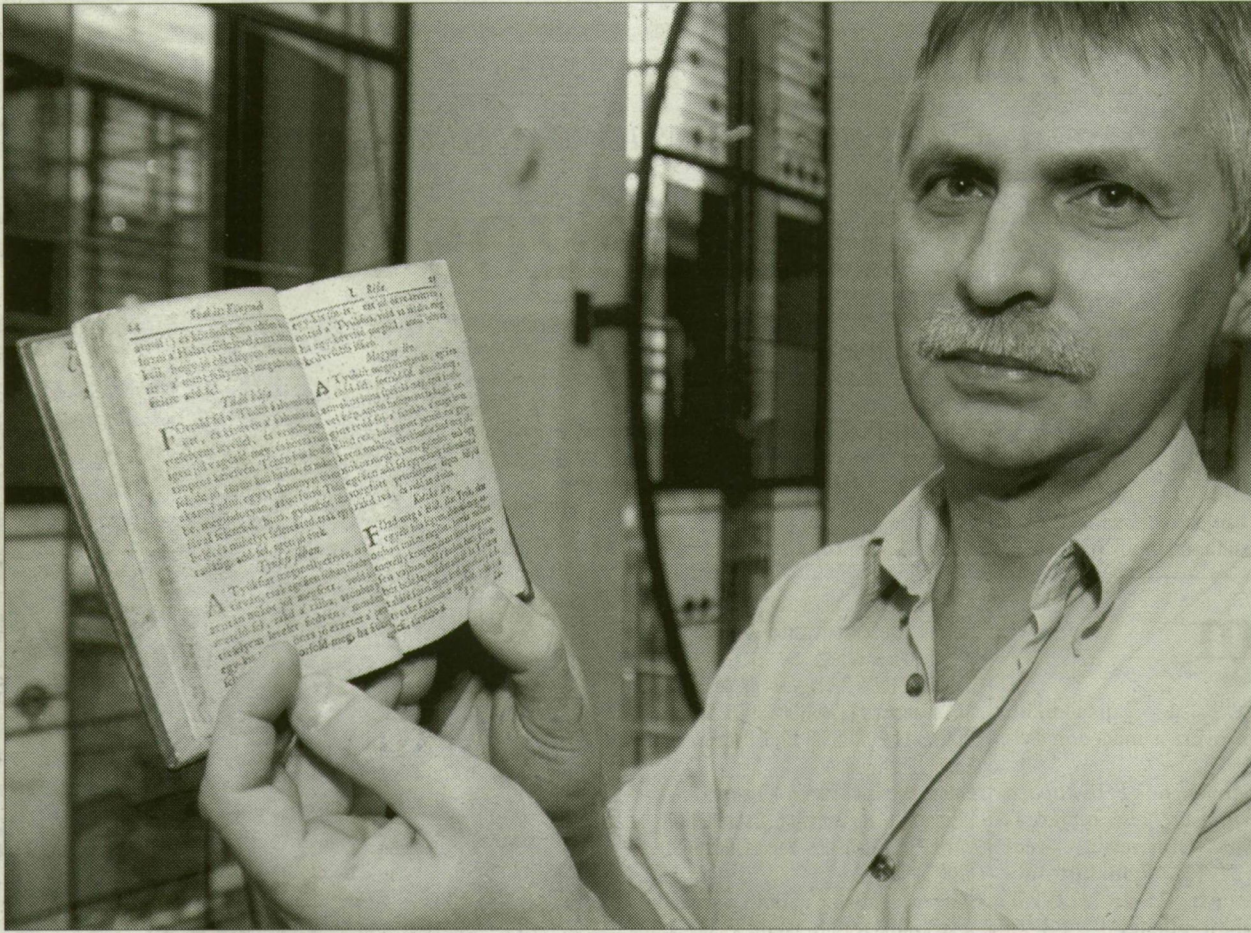
A Szegedi Tudományegyetem új tanulmányi és információs központjának átadásakor egy kis formátumú könyvecske vívta ki a legnagyobb érdeklődést – persze az épület mellett. A „Szakács mesterségnek könyvetskéje” 1698-ból – valódi ritkaság.

A szakemberek nem ismernek nyomtatott szakácskönyvet korábról és ebből is mindössze ez az egy maradt az utókorra. Pontosabban ennek a szegedi egyetemi könyvtárban őrzött, 1698-ban Misztótfalusi Kis Miklós által kinyomtatott könyvnek létezik egy három évvel korábbi változata az Országos Széchényi Könyvtárban. Csak-hogy az nem teljes.

Extra Hungariam non est vita

Furcsa érzés kézbe venni egy több mint 300 éve kinyomtatott könyvet. Az ember megilletődött és kíváncsi egyszerre. Varga András, a régi gyűjtemény tudós könyvtárosa is óvatosan fordítja a lapokat – ennyi idős papírral már csínján kell bánni. – Az élvezetes stílusban megírt, „a gazdaasszonyoknak nagy könnyebbségekre e’ kis formában kibocsáttatott” szakácskönyvről ezért is készült hasonmás kiadás – mondja a könyvtáros, és mutatja a *Monok István* előszavával megjelent kötetet. Ezt már nyugodtan forgathatjuk, ha kedvünk tartja, szemelgethetünk a „különb-különbféle válogatott cifra, jó, egészséges, hasznos, tiszta és szapora étkek” közül.

A kolozsvári szakácskönyvről az ugyancsak szegedi kötődésű irodalomtörténész, Kovács Sándor Iván által írt tanulmányban azt olvashatni, hogy a magyarságról külföldön kialakult jellemkép a 16. századtól makacsul ismételi egy nemzetkarakterológiai közhelyet: „Extra Hungariam non est vita”. Magyarországon kívül nincsen élet. A szállóige ősforrása egy padovai tudós 1516-ban megjelent enciklopédiája, aki magyar diákoktól tudta: bámulatos ennek a népnek a fényűzése az étkezésben

Varga András a csodálatos szakácskönyvvel

és bámulatos az ötletessége is a fűszerek alkalmazásában.

A domika, a lönye és a pila

Nos, a 17. század végi „szakácskönyvetske” a tehénhús 68-féle készítési módját sorolja fel, a berbécs (ürü) 48, a zsályás pecsenye, tyúk, lúd 70, a disznó és vadhús 49, a halak 39-féle feldolgozását tartalmazza. A borjúhús teljesen hiányzik, a disznónak meg a vadhúsnak viszonylag kevés a becsülete. Gyenge a halreceptek sora is, de tízből nyolc: rák-

étel. 110-féle a vajas étek, nagyrészt tésztaféle, és 9 béles neve fordul elő. Rétesféle egy sincs, viszont néhány tésztafélé, mint a domika, a lönye, a pila Erdélyben ma is úgy készítene, ahogyan a több mint 300 éves könyvben írva van. Nincs farsangi fánk, a palacsinta pedig töltelék nélküli. 72-féle a böjti étel, 19-féle a gyümölcsös recept – köztük sajt – és 12-féle a saláta.

A polgáriasult liktárium

Gundel Károly gasztronómiai elemzése

szert se burgonya, se paradicsom, se paprika nem említődik – holott évszázadok teltek el Amerika felfedezése óta. Vagyis a hagyományos étkezési szokásokon igen csak nehezen ütöttek rést az újdonságok. Gundel szerinti legfeljebb a leveseknek és sásáknak (mártásoknak) jut nagyobb szerep a korábbiakhoz képest, viszont követődik a hagyomány a kenyérnek levesekhez való használatában: ha a levek készítésekor nem alkalmazták, akkor a tálaláskor pirított zsemlet vagy kenyérszeletet biztosan helyeztek el a tál aljában.

Fotó: Karnok Csaba

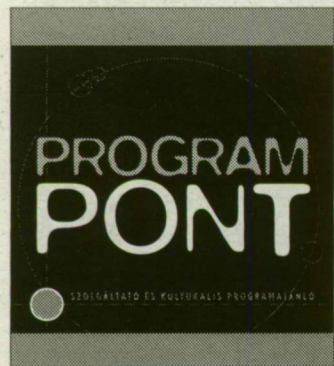
HÁROMSZÁZHÉT ÉVES TÖLTÖTT TYÚK

„A tyúkot vagy galambot megmelyesztvén, tisztogatván, tsak úgy nyersen töltsd egészen ilyenképpen meg: szalonnát, vereshagymát, keményen főtt tyukmoyat, petreselyem levéllel, borssal, gyömbérrel össze kell jó aprón vágni, és ezzel töltsd meg belől is, és a bőr alatt is, e’ meglévén, fonyaszd meg, petreselyem gyökeret tégy melléje, metélt vereshagymát, két vagy három egész fokhagymát, főzd meg jól, bors, gyömbér, szeretsen-dió virág belé, és add fel.”

A nyomdászat és a tipográfia tudományát Hollandiából hazahozó Misztótfalusi Kis Miklóst egyáltalán nem érdekelt a gyomros matéria – ahogyan Mikes Kelemen nevezte a konyhaművészetet és alkotásait. De vállalkozó polgár lévén a szent bibliák, az imádsággyűjtemények, a teológiai disputációk, halotti búcsúztatók, címertani, orvosi, grammatikai mennyiségtani művek – a kor megítélése szerint e „hiábavalóságok” – mellett „derék” könyveket is kiadott. A piacról élt. A Szakácsmesterségnek könyvecskéjét vették mint a cukrot. De a nyomdász-tipográfus népboldogító terveibe is beleillett az erősen nemzeti, polgári és kolozsvári „érzületű” szakácskönyv, amelynek már a második kiadását ellátta a liktáriumos (lekvár) Toldalékkal.

Ennek eltérő stílusú, hosszabb receptjei minden bizonnyal a fényűzőbb, pepecselőbb udvari főzés valamely gyűjteményéből származnak. A kiadó azonban nyilván azt kívánta, a kolozsvári kofaasszonyok között is honosodjanak.

S. E.

E-mail címünk: ajanlo@delmagyar.hu

SZÍNHÁZ

SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZ

10 óra: *Andersen* – zenés mesejáték. Kukabérlő.

14 óra: *Andersen* – zenés mesejáték. Vidorbérlet.

HÖDMEZŐVÁSÁRHELY

PETŐFI SÁNDOR MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

10 és 14.30 óra: *Hamupipőke* – mesejáték.

MOZI

SZEGED

BELVÁROSI MOZI NAGYTEREM

15.30, 17.45 és 20 óra: *A nemzet anyja*. Színes amerikai akciófilm.

BELVÁROSI MOZI FILMTÉKA

16.15, 18.30 és 20.45 óra: *A vágy törvénye*. Színes spanyol film.

BELVÁROSI MOZI KAMARATEREM

16 és 20.30 óra: *Miskolci Boniessklád*. Színes magyar film.

18.15 *Kávé és cigaretta*. Ft. amerikai film.

GRAND CAFE

17 óra: *Kötutaj*. Spanyol-portugál-holland film.

19 óra: *Solaris*. Amerikai film.

21 óra: *Stalker*. Szovjet film.

PLAZA CINEMA CITY

Nyócker: 16.15, 18.15, 20.15 óra.

A nemzet anyja: 15, 17.30, 20 óra.

Mobil: 15.45, 19.30 óra.

Ocean's Twelve – Egyvel nő a tét: 13, 15.15, 17.45, 20 óra.

Világzám!: 14.30, 16.30 óra.

80 nap alatt a föld körül: 13.15, 15.30, 18, 20.30 óra.

Állítsátok meg Terézanyut!: 14.45, 17.15, 19.45 óra.

Özönvíz: 13.30 óra.

Polár expressz: 14.15 óra.

Nagy Sándor, a hődtő: 13.45, 17, 20.15 óra.

Amerikai taxi: 18.30, 20.30 óra.

A hihetetlen család: 14, 16.45 óra.

Bridget Jones: Mindjárt megőrülök: 17.45, 20 óra.

VÁSÁRHELY

MOZAIK MOZI

17.45 óra: *Polár expressz*. Színes, m. b. amerikai animációs film.

20 óra: *Állítsátok meg Terézanyut!* Színes magyar film.

NAPI SZOLGÁLTATÓ, KULTURÁLIS PROGRAMAJÁNLÓ

GABRIEL TAXI 555-555

SZENTES

17.30 óra: *Új Eldorádó*. Színes magyar dokumentumfilm.

20 óra: *Alien vs Predator*. Színes, m. b. amerikai sci-fi.

FORRÁSKÚT

18 óra: *En, a robot*. Színes, m. b. amerikai film.

KÖZÉLET

SZEGED

Az Alsóvárosi Kultúrházban (Rákóczi u. 1.) 16 óráig.

19 óráig: nemezelés a Napsugaras Egyesület kézműveivel.

A közéleti kávéház rendezvénye a Bartók Béla Művelődési Központ tanácstermében

18 óráig.

A szegedi villamos közlekedés története.

Vendégek: Nagy István, az SZKT fogalomtechnológiai és oktatási csoport vezetője és Lantos Péter, a városüzemeltetési iroda sajtóreferense. Közreműködnek: Nagy Ágnes és Bálint Zsuzsa (ének). Házigazda: Juray Miklós tanár.

Az egyetemi füvészker (Löwöde út 42.) 9 óráig.

16 óráig: Szegedi Vadaspark (Kálvária sét.) 9 óráig.

16 óráig várja látogatóit.

KIÁLLÍTÁS

SZEGED

A Somogyi-könyvtárban (Dóm tér 1-3.) a következő kiállítások nyitnak:

90 éve született Benedek István író, orvos, polihisztor,

250 éves született Festetics György, a keszthelyi Georgikon és Helikon alapítója, valamint

100 éve született Tamkó Sándor Károly. Mindhárom kiállítás február 3-ig látható.

Tóth Béla irodalmi munkássága előtt tisztelő kiállítás.

1. emelet:

120 éve született Fülep Lajos művészettudós, művészettörténész, egyetemi tanár, Kossuth-díjas, az MTA tagja. Látható: február 10-ig.

3. emelet:

„Egy gondolat bánt engemet...” Emlékezés Petőfi Sándorra. Megtekinthető: február 3-ig.

A Somogyi-könyvtár Csillag téri fiókkönyvtárában

(Keresztöltés u. 29.) megnyit.

Szeged város helytörténete – állandó kiállítás.

A Somogyi-könyvtár a Móra utcai fiókkönyvtárában

(Móra u. 21.) megnyit:

Luxushajóval a világ körül címmel Karai Zoltán és Vass Ildyola fotóiból készített kiállítás.

Megtekinthető: február 20-ig a könyvtár

nyitvatartási idejében (h, sz, csüt., p. 13 óráig)

17 óráig, kedd 9 óráig 13 óráig).

A Wagner Teaházban megnyit:

Szabó Tibor festő és grafikus kiállítása. A tárlat megtekinthető: január 12-ig, nyitvatartási időben.

A Csongrád megyei önkormányzat aulájában

(Rákóczi tér 1.) megnyit:

Göblyös Róbert festőművész kiállítása. A tárlat megtekinthető: január 15-ig, munkanapokon

10 óráig, szombaton 10 óráig 13 óráig.

A Szabad Tér kiállítóteremben

(Victor Hugo u. 5.) megnyit:

kiállítás Templomai című műveivel dr. Tóth Rózsa művésztanár munkái. A tárlat megtekinthető: január 20-ig, hétköznap 9 óráig 17 óráig.

Pedagógiai intézet és rendezvényház aulájában

(Közép fasor 1-3.) megnyit:

karácsonyi kedvezményekkel egy állandó kiállítás és vásár Farkas Gyula festőművész

olajfestményeiből. A kiállítás anyaga havonta átrendezésre kerül. A tárlat naponta 8 óráig 20 óráig tekinthető meg.

A Quint Galéria

(Kölcsey u. 4.):

kortárs magyar művészek állandó kiállításával várja a látogatókat. Nyitva: hétfőtől péntekig 9 óráig 18 óráig, szombaton 9 óráig 13 óráig.

A Képcsarnok Kft. Galácsy Galériája

(Károlyi u. 15.):

állandó kiállítással várja az érdeklődőket 10 óráig 18 óráig.

ALGYÓ

A Szabadi-díjok központ főépületében (Téglás u. 151.) megnyit:

Az algyói repülő emlékpark keretében Klárafalvi Aladár, a Szegedi Repülő Egyesület örökös tiszteletbeli tagjának az algyói repüléstörténeti állandó fotókiállítás. 1938 és 1968 között

ugyanis a hangár épületében működött az algyói repülőter. A családi archívumokból összeállított fotókiállítás megtekinthető: munkanapokon 8 óráig 16 óráig.

ÓPUSZTASZER

Az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark rotundájának honfoglalástérképében

megnyit:

Tornyai János festőművész műveiből válogatott kiállítás. A tárlat megtekinthető: február 28-ig.

Bánvölgyi László kiállítása a szentesi galériában

A szépség szobrása

Fotó: Vidovics Ferenc

Bánvölgyi László ilyennek látja önmagát

Az ember a legfőbb témája a mesterségbeli tudással és szépezzéssel, alkotói tisztességgel megáldott Bánvölgyi László szegedi szobrászművész, akinek a szentesi galériában látható kiállítása.

Hiteles realizmus Bánvölgyi László szegedi szobrászművész világa, ám alkotásainak némelyikén felfedezhető szürrealisztikus vonás is. Erről győződhetnek meg mindazok, akik felkeresik a szentesi művelődési központ fotéri galériájában január végéig látható kiállítást. A tárlatot minap megnyitó művészeti író, Tóth Attila magát az alkotót a szépség szobrászának említette. Bánvölgyi művésze egyébként három forrásból táplálkozik: a keresztény mondanokörből, a kozmikus és a tárgyasult világból. Az alkotó azonban mindig jegyben jár az emberrel, aki a legizgalmasabb témája a szobrász-
nak.

Ott vannak mindenekelőtt a portrék, amelyeket azokról formázott, akik a legközelebb állnak hozzá. Önmagánál közelebb senki sincs, ezért is érdemes megnézni, hogy milyen képet alkot saját magáról

Bánvölgyi. Az Önarcmás című szobor ugyanolyan szeretetre méltó, kedves figura, mint maga a modell. Nem beszélve a bájos női alakról és a gyerekekről, akiknek a szobráról lágság meg érzelmek áradnak. Nem kell ezen csodálkozni, hiszen a művek címe ugyan nem utal rá, ám Bánvölgyi László köztudottan a feleségét, gyermekeit, s más rokonaikat örökölte meg.

Kuriózumnak számít az alkotó csillagképeket felvonultató sorozata. Ki-ki megkeresheti a saját zodiákus jegyét, és szembesülhet vele, mit gondol róla a művész. Ott van a Mérleg, a Rák, az Oroszlán, és így tovább. Akárcsak Szent István király ábrázolása, s a galéria kistermében a köztéri szobraitól készült felvételek. Egyébként pedig mindegyik műről szinte sugárzik, hogy Bánvölgyi László örömet lel az alkotásban. A néző meg a szemlélődésben, mert nyugalmat, harmóniát árasztanak a szobrok. A szentesi galériában látható tárlat – Tóth Attila megfogalmazásában – a megélt, az értelmezett valóságról, a szobrászi mesterség tisztességéről szól.

B. I.